

ישיבת הפתל - ירושלים
שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א
לפרשת פקודי תשע"ט¹
(נכתב ונערך בעיקר על פי שיחות משנים קודמות)
"גם כל מעשינו פֶּעֶלֶת לָנוּ"

עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בני"ם" (ע"י רש"י בראשית כד, מב), ולכן מעדיפה התורה להאריך בדבר זה, ולקצר בגופי תורה של הלכות שבת והלכות אחרות. צריך להוסיף, שלא אריכות גרידא לשם חיבה יש כאן, אלא יותר מכך. בכל אות ואות בתורה תלויים עולמות עליונים וסודות טמירים. רבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ שבתורה תליץ תליץ של הלכות (מנחות כט, ב). ואם כן, גם אם בפשט אין שום חידוש בחזרה על מה שנאמר כבר, אבל בסוד - יש חידוש. אלא שהקב"ה היה יכול לכתוב בתורה את אותם סודות בצורות אחרות. להאריך יותר בפרשת שבת, או בפרשות כשרות וטומאה וכיו"ב, אך הוא לא עשה כך, אלא בחר לרמוז בתורתו על אותם סודות ועולמות עליונים דווקא בפרשיות המשכן, הנשיאים, אליעזר ורבקה וכדו'. חיבתו ית' לאותם עניינים שהתורה מאריכה בהם מתבטאת אפוא לא באריכות גרידא, אלא בכך שאת כל אותם סודות ועולמות עליונים שרצה לרמוז עליהם בתורה, תלה בפרשיות אלה ולא בפרשיות אחרות.

יסודות בהלכות שבת נלמדים מן המשכן

לעומת הפרטים הנוגעים לקרשים וליריעות, שאין לנו מהם נפקא מינה להלכה לדורות, ישנו גם ענין שכן נלמד ממלאכת המשכן לדורות, והוא - ל"ט מלאכות שבת. התורה לא פרטה בשום מקום מה הן המלאכות האסורות בשבת, ואולם בתחילת פרשת 'ויקהל' הקישה התורה את חיוב השבייתה בשבת למלאכת המשכן, ולמדו מזה חז"ל, שכוונת התורה היא ללמדנו בזה, שהמלאכות האסורות בשבת הן אותן מלאכות ששימשו למלאכת המשכן (ע"י שבת מט, ב). אמנם בשביל זה אין צורך עדיין בכל האריכות של תיאור מלאכת המשכן, שכן לענין ידיעת המלאכות האסורות בשבת לא חשוב לנו, למשל, לדעת אם קרשי המשכן היו באורך של עשר אמות או של תשע אמות, אבל על כל פנים יש לנו לימוד להלכה ולמעשה מפרשיות המשכן, והוא - ידיעת ל"ט מלאכות שבת. לשם כך נדרשת אכן אריכות מסויימת בתיאור מלאכת המשכן, כדי שנוכל לעמוד מתוכה על המלאכות השונות שנדרשו לצורך בניינו.

ואולם, לא רק מנין וסוג המלאכות האסורות בשבת נלמד מן המשכן. גם הלכות נוספות בענין שבת נלמדות מן המשכן. כידוע, בשבת רק "מלאכת מחשבת אסרה תורה" (ביצה יג, ב ועוד), ומזה נובעים כמה פרטים, הן לפטור (פֶּטוּר) "מקלקל" ופֶּטוּר "מתעסק" והן לחיוב (ע"י ב"ק ס, א). היכן כתוב בהקשר לשבת "מלאכת מחשבת"? לא כתוב בשבת "מלאכת מחשבת". "מלאכת מחשבת לא כתיבא" (חגיגה י, ב). אלא שבמשכן כתוב "מלאכת מחשבת" (שמות לה, ג),

אריכות וכפילות בתיאור מעשה המשכן - מדוע?

התורה מתארת באריכות, כיצד היו נראים קרשי המשכן (אורכם, רוחבם, מספרם, סוג העץ ממנו נעשו ועוד), כיצד היו נראות היריעות, וכיצד היו נראים כל שאר חלקי המשכן. התורה לא רק האריכה בתיאור הדברים, אלא גם חזרה עליהם פעמים! פעם אחת בפרשות 'תרומה-תצוה', שם בא הצייווי על מלאכת המשכן, ופעם נוספת ב'ויקהל-פקודי', שם בא הפירוט כיצד בוצעה המלאכה, בהתאם לצייווי. וצריך להבין: אמנם הרמב"ם מונה את הצייווי של "ועשו לי מקדש" (שמות כה, ח) כמצנת עשה לדורות (ספר המצוות לרמב"ם מצנת עשה כ'), אבל המקדש בירושלים הרי לא נבנה מקרשים ויריעות. הוא נבנה מאבנים. ואם כן, כל הפרטים הנ"ל אינם נוגעים לנו למעשה. מדוע אם כן האריכה התורה בפרטים שאינם נחוצים למעשה לדורות, ואף כפלה אותם פעמים? ל"ט מלאכות שבת והלכות חמורות אחרות לא נזכרו בתורה אלא ברמיזה, ופרטים שאינם נוגעים למעשה נכתבים כאן באריכות - מה הטעם לזה?

עוד קשה: התורה חוזרת בפרשתנו פעם אחר פעם על כך, שכל דבר ודבר במלאכת המשכן נעשה "כאשר צִוָּה ה' את משה" (שמות לט פסוקים: ה, ז, כא, כו, כט, לא, ועוד הרבה). לשם מה החזרה הזו? היה אפשר לכתוב פעם אחת על הכל (כפי שכתוב באמת בסוף הענין): "ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה" (שם, לב), ולהסתפק בכך. לשם מה יש צורך לחזור על כך כל כך הרבה פעמים?

הסבר אחד אפשרי הוא, שענין שחביב במיוחד לקב"ה - התורה מאריכה בו². בפרשת בהעלותך (במדבר ח, יט), למשל, התורה חוזרת חמש פעמים בפסוק אחד על המילים "בני ישראל" (למרות שהיה אפשר לקצר שם מאד), "להודיע חיבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה" (רש"י שם). כך גם בחנוכת המשכן: כל הנשיאים הקריבו בדיוק אותם קרבנות. אמנם לכל אחד מהם היו כוונות שונות בקרבנות שהביא, כפי שמבואר במדרש (במד"ר יג, יד ואילך), אבל סוף סוף הכוונות הללו הרי לא נכתבו במפורש בתורה, וא"כ אפשר היה לפרט מה היו קרבנותיו של נחשון בן עמינדב (המקריב הראשון), ואח"כ להוסיף: וכן המקריב נתנאל בן צוער וכל יתר הנשיאים. ואולם התורה מאריכה מאד בתיאור חנוכת המשכן, וחוזרת על פירוט הקרבנות עבור כל נשיא ונשיא. מדוע? מפני שדברים שחביבים על הקב"ה, התורה מאריכה בהם.

כך גם בפרשת אליעזר ורבקה: הסיפור על אליעזר ורבקה מופיע בתורה פעמים, פעם אחת בתאור המעשה עצמו, ופעם נוספת, כשאליעזר מספר את הדברים ללבן ובתואל. למה החזרה הזו? אמרו חז"ל: "יפה שיחתן של

בחכמה יָסַד ארץ, פּוֹנֵן שמים בתבונה, בְּרַעְתוֹ תהומות נבקעו" (משלי ג, יט-כ), וכן על בצלאל נאמר: "יִנְיָלָא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹקִים, בַּחכְמָה בַּתְבוּנָה וּבַדְעוּת" (שמות לה, לא). [וגם אצל חִיָּקִים שעזר לשלמה בבניית המקדש כתוב: "יִנְיָלָא אֹת הַחכְמָה וְאֵת הַתְבוּנָה וְאֵת הַדְעוּת" (מ"א ז, יד)]. משמע: לבניית המשכן (או המקדש) דרושות חכמה תבונה ודעת, כעין אלו הדרושות לבריאת שמים וארץ. משמע: מלאכת המשכן היא מעין בריאת שמים וארץ. כי המשכן הוא "זעיר אנפין" של הבריאה, ומקפל בתוכו את כל הבריאה כולה³. לכן נלמדו מלאכות שבת מן המשכן, כי המלאכות ששימשו לבניית המשכן, הן הן המלאכות ששימשו כביכול את הבורא בבריאת שמים וארץ, ואשר מהן עלינו לשובת בשבת, כי להעיד על אמונתנו בחידוש העולם ע"י הבורא בששת ימי בראשית.

מטעם זה אמרו חז"ל, שהמחלל שבת בפרהסייה הוא כמומר לכל התורה כולה (חולין ה, א), וכפי שהסביר החפץ חיים במשל נאה: משל לבעל חנות. כל עוד עומד בעל החנות בחנותו, ניכר שהעסק חי וקיים. גם כשהחנות נעולה, כגון בלילה, או אפילו ביום, כגון שנסע לכמה ימים לעיר אחרת, ואפילו לימים רבים - עדיין ניכר שהעסק קיים. השלט המתנוסס על החנות מעיד על קיומה של החנות, ומסתבר שבקרוב ישוב בעל החנות לחנותו. ואולם אם הוסר השלט - מבינים הכל שהחנות חוסלה. השבת היא השלט, היא אות הברית בין הקב"ה לבינינו, "אות הוא ביני וביניכם לְדַרְתֵּיכֶם" (שמות לא, יג), ושמירתה על ידנו מעידה על אמונתנו בבריאת העולם בששת ימי בראשית ע"י הקב"ה. כל עוד ה"שלט" קיים, גם אם נכשלים בעבירה זו או אחרת, עדיין מעידים לנו על עצמנו שאנו מעם ה'. אבל כשיהודי מחלל את השבת ח"ו, הוא כמסיר את השלט מן החנות, ומגלה לרבים שהסל את חנותו ואינו מאמין עוד בחידוש העולם ע"י בורא, ולכן הרי זה כמומר לכל התורה כולה, כי אם אין בורא, אין גם תורה (חפץ חיים עה"ת שמות לא, יז).

ונשגב ה' לבדו ביום ההוא - ליום שכולו שבת

אבל השבת מעידה לא רק על אמונתנו בבריאת העולם בתחילתו. יש עוד דבר שהשבת מעידה עליו, והוא - האמונה שיש תכלית לבריאה. העולם הולך לקראת מטרה, לקראת יום שכולו שבת. אחרי ששת אלפים שנה, או פחות, יגיע יום שכולו שבת, שאז "יִנְשָׁב ה' לְבַדּוֹ בְּיוֹם הַהוּא" (ישעיהו ב, יא). בששת ימי המעשה נדמה לנו שאנו פועלים בעולם, חורשים, זורעים, יוצרים דברים שונים, אם לא "יש מאין", אז לפחות "יש מיש", ואולם ביום השביעי אנו מחזירים את העטרה לבעליה, מראים שבעצם איננו פועלים בעולם מאומה.

רש"י אומר בפרשתנו (שם לט, לג), שלא היה שום אדם יכול להקים את המשכן מחמת כובד הקרשים. אמר משה לקב"ה: איך אפשר להקים את המשכן? הרי אין כח לשום אדם להעמיד את הקרשים! אמר לו הקב"ה: עסוק אתה בידך שיהא נראה כאילו אתה מקימו, והוא נזקף וקם מאליו בדרך נס. זהו שנאמר "יִהְיֶה בְּחַדְשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאֶדְשׁ לְחַדְשׁ הַחֹמֶשׁ" (שמות מ, יז). שהוקם המשכן

ומזה לומדים שגם בשבת, שנשמחה למלאכת המשכן, "מלאכת מחשבת אסרה תורה".

גם הגדרת פעולה מסויימת כמלאכה זו ולא אחרת, תלויה במידה רבה ב"מלאכת מחשבת". יכולים שני בני אדם לעשות את אותה פעולה, ולהתחייב עליה מסיבות שונות, בגלל דין "מלאכת מחשבת" הנדרש במלאכות שבת. למשל: מפקד פָּקַד על שני חיילים לַיָּשֵׁר שטח מסוים, והם ביצעו זאת בשבת, בלא שהיה בדבר משום פיקוח נפש, אלא שהאחד סבר שמטרת המפקד היא לנטוע באותו שטח גינת נוי, והשני חשב שמטרתו היא להקים שם אהל. הראשון יתחייב משום חורש, והשני משום בונה. למרות ששניהם עשו את אותה הפעולה, ה"מחשבת" היתה שונה.

דוגמא נוספת: לשיטת רש"י (שבת קמד, ב ד"ה לתוך וד"ה אבל), הסוחט אשכול ענבים לתוך כלי ריק, אם דעתו לשתות את המיץ - נחשב למפריד משקה מאוכל, וחייב משום דש. ואולם אם דעתו לתת את המיץ לתוך מאכל - נחשב למפריד אוכל מאוכל, ואינו חייב משום דש (ועי' "באור הלכה" סי' ש"כ ס"ד שהרבה ראשונים חלקו עליו בזה). לפי זה יצא, שאם שני אנשים סחטו ענבים לתוך כלי, כאשר האחד חשב לשתות את המיץ והשני חשב לתת אותו לתוך אוכל, הראשון יהיה חייב משום דש, והשני פטור. שוב: אותה הפעולה, ובכל זאת, זה חייב וזה פטור, כי ה"מחשבת" של זה שונה מן המחשבת של זה. [ומסופקני בדעת רש"י, האם אותו אדם שסחט את הענבים כדי ליתן את המיץ לתוך מאכל, יוכל לעשות קידוש על אותו מיץ. שכן אפשר שאותו מיץ נחשב לגביו לאוכל ולא ליין, וא"כ לא יוכל לעשות עליו קידוש]. יכול גם להיות, שמחשבה של אדם שלישי תקבע את ההבדל, מי יהיה חייב ומי פטור. שני אנשים פתחו שני קשרים זהים בשבת, האחד התיר קשר שהקושר חשב שיתקיים לעולם, והשני התיר קשר זהה לו, שהקושר חשב לפתוח אותו לאחר זמן. הראשון יתחייב על מלאכת "מתיר", כי התיר קשר של קיימא, והשני יהיה פטור, כי התיר קשר שאינו של קיימא. המחשבה א"כ מאד קובעת בהלכות שבת, והכל מפני דין "מלאכת מחשבת" הנלמד מן המשכן.

הקשר הפנימי בין שבת למשכן

מדוע באמת שבת קשורה כל כך למשכן? מה הקשר בין שבת למשכן?

הקשר הוא, שבשבת צריכים אנו לשובת מכל המלאכות שנבראו בהן שמים וארץ, כדרך שְׁשָׁבַת הבורא ממלאכות אלו ביום זה, לאחר סיום מלאכת הבריאה: "ויום השביעי שָׁבַת... לא תעשה כל מלאכה... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ... ואת כל אשר בם, וינח ביום השביעי" (שמות כ, י-יא). כיצד נדע אלו מלאכות הן בגדר "מלאכת בריאת שמים וארץ", כדי שנשובת מהן? איזה מושג יש לנו בבריאת שמים וארץ?

- דבר זה נלמד מן המשכן. חז"ל אמרו (ברכות נה, א): "יודע היה בצלאל לצרף אותיות (כלומר: ידע את השמות הקדושים) שנבראו בהן שמים וארץ". והוכיחו זאת מן הכתובים (ע"ש). הכתוב אומר על בריאת שמים וארץ: "ה'

לבחירתו של האדם, אבל מה שיתגשם מכל מחשבות לבו נגזר מאת ה', ואינו תלוי בו.

את זה אנו מראים בשבת. "כי גם פל מעשינו - פעלת לנו". כל מה שנראה כאילו אנו עושים אותו, לאמיתו של דבר אתה פעלת לנו אותו. לכן אנו נחים מכל מלאכת יצירה בשבת, כדי להראות שיש רק פועל אחד ויחיד בעולם, ואנו איננו פועלים בו כלום.

לעתיד לבוא, ביום שכולו שבת, הדבר יתברר יותר. "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא", כבר לא נתלה את הגדולה בעצמנו, אלא נכיר בכך שרק הקב"ה פועל בעולם, "והפכה הלכנה ובושה החמה, פי מלך ה' צב-אות פהר ציון ובירושלם" (ישעיה כד, כג), לא יהיה עוד מי שמאמין בכוחות אחרים, כולם יכירו בכח ה', ושרק הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים.

מאליו. ונשאלת השאלה: אם בסופו של דבר הוקם המשכן בדרך נס, למה אמר ה' למשה "עסוק אתה בידך שיהא נראה כאילו אתה מקימו"? התשובה היא, שתמיד זה כך! כל דבר בעולם נעשה ע"י ה', ואנחנו רק "שמים יד", להראות כאילו אנחנו עושים.

הנביא אומר, "גם פל מעשינו פעלת לנו" (ישעיהו כו, יב). כל מה שאנו עושים, באמת הקב"ה הוא זה שעושה אותו, ורק נראה לעין בשר כאילו אנחנו עושים. אמנם יש לאדם בחירה האם לעשות כך או אחרת, אבל בעצם מה שנתון לבחירת האדם הוא רק הרצון, האם לרצות לעשות כך או לרצות לעשות להפך. אבל ההכרעה אם הרצון והמחשבה יצאו אל הפועל או לא, אינה מסורה ביד האדם, ורק הקב"ה קובע מה יתרחש בפועל. לרוב, "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" (מכות י, ב), וממילא יצליח פחות או יותר להגשים את מחשבתו. אבל לפעמים אין מניחים לאדם ללכת בדרך בה בחר לילך. היו יהודים טובים שרצו לעשות מצוות ומעשים טובים, והקב"ה שם אותם בסיביר או במקום אחר, ונבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. לעומת זאת, היו אנשים רעים שרצו לכלות את ישראל ח"ו, וסיימו את דרכם במצולות ים סוף או בראש עץ גבוה חמישים אמה. הרי שלא תמיד "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו". כי, כאמור, רק הרצון מה לעשות נתון באופן מוחלט

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [מאמרו של הרב בענין זה פורסם בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב העת "ירושתנו" יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].

הקשר בין תחילת הפרשה לסופה בפרשת פקודי לדעת הרב שליט"א: "אלה פקודי המשפן" (שמות לח, כא) - "פי ענן ה' על המשפן" (שם מ, לח).

קשר נוסף: "אלה פקודי המשפן, משפן העדת" (שם לח, כא), "המשכן משכן שני פעמים" (רש"י). ובסוף הפרשה שוב כפילות: "ויקבד ה' מלא את המשפן... ויקבד ה' מלא את המשפן" (שם מ, לו-לח). ובהעלות הענן מעל המשפן... פי ענן ה' על המשפן" (שם מ, לו-לח).

[ועי' בדברי הרב שליט"א בתחילת השיחה, שכל הפרשה כולה היא כפילות אחת גדולה].

קשר נוסף: "ויבצאל בן אורי בן חור... עשה את כל אשר צוה ה' את משה" (שם א, ג) - "בבאם אל אהל מועד... ירחצו, פאשר צוה ה' את משה" (שם ה, כה).

2. וכן כתב רמב"ן (שמות לו, ח בסוף דבריו) וז"ל: "ועל הכלל, כל זה [הכפילות בתיאור מלאכת המשכן] דרך חבה ודרך מעלה, לומר כי חפץ השם במלאכה, ומזכיר אותה בתורתו פעמים רבות להרבות שכר לעוסקים בה, כענין מה שאמרו במדרש: יפה שיחת עבדי אבות לפני הקב"ה מתורתם של בנים, שהרי פרשתו של אליעזר שנים ושלושה דפין היא". עכ"ל.

3. "כי שמונה עשר דברים הם במשכן, שהוא עולם אמצעי. וכמו הם בעולם העליון, וככה העולם הקטן" (אבן עזרא שמות כו, א). והעולם הקטן - זהו האדם, כפי שמביא האב"ע לפני כן, "כי האדם כדמות עולם קטן". [ומקור הדברים - בחז"ל: "המשכן שקול כנגד כל העולם, וכנגד יצירת האדם שהוא עולם קטן" (תנחומא פקודי סי' ג').]